

למה אנחנו מתענים ביום כיפור?

דוד פרי - חן
שליח לשעבר (שיקגו, תש"ע - תשס"ט)
כיום חוקר אבטחה באלביט

פרשת אחרי-מות פותחת בציווי על עבודת הכהן הגדול בכניסתו לקודש הקודשים ובסדר העבודה ביום הכיפורים. במהלך הפרשה התורה מצווה גם על מצוות הצום והעינוי ביום הכיפורים: "והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר הגר בתוכם. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. שבת שבתון היא לכם ועניתם את נפשתיכם חקת עולם"

נראה, שהתורה מנמקת את מצוות העינוי בנימוק כפול:

א. "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וכו"

ב. "שבת שבתון היא לכם"

הנימוק הראשון, לפיו הכפרה והטהרה דורשת עינוי וצום, נראה מובן יותר. בעולם המושגים הדתי שלנו, טהרה וכפרה מתקשרים בצורה הדוקה לתשובה וצום. מיעוט האוכל ועינוי הגוף משקף תהליך של עזיבת הגוף והחומר, לטובת עולם רוחני יותר ולכן הוא חלק מהותי מתהליך הכפרה. לפי ההסבר הזה, עינוי הנפש ביום הכיפורים מהווה חלק מתהליך הכפרה, בכך שהאדם נוטש את צרכיו החומריים ומראה את שאיפתו להיות חלק מעולם טהור יותר, ולהידמות למלאכים.

מצד שני, נימוק מצוות העינוי בכך שיום הכיפורים הוא יום שבתון, נראה פחות מובן. לא ברור מדוע שביתה גוררת עינוי, ועוד יותר מכך, נראה ששני המושגים הללו סותרים. חלק מהותי משבת בראשית, החלה בכל שבוע, הוא עניין ההתענגות על השבת, בין השאר ע"י אכילה ושתייה. מדוע ביום הכיפורים אם-כן, השביתה לא רק שאינה סותרת את מצוות העינוי, אלא מהווה נימוק לה?

נראה להסביר, שעניינו של הצום והעינוי ביום הכיפורים, שונה ממה שהיה ניתן לחשוב, ולכן הוא אינו סותר את השבתון. כדי להראות זאת, נרצה להשוות בין עינוי יום הכיפורים המתואר בתורה, לבין עינוי אחר, זה המופיע בספר יונה, בתשובתם של אנשי נינוה:

"ויאמינו אנשי נינוה בא-לקים ויקראו צום וילבשו שקים מגדולם ועד קטנם. ויגע הדבר אל מלך נינוה ויקם מכסאו ויעבר אדרתו מעליו ויכס שק וישב על האפר. ויזעק ויאמר בנינוה מטעם המלך וגדליו לאמר האדם והבהמה הבקר והצאן אל יטעמו מאומה אל ירעו ומים אל ישתו. יתכסו שקים האדם והבהמה ויקראו אל א-לקים בחזקה וישבו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם"

גם אנשי נינוה נוקטים בדרך של צום ועינוי נפש כחלק מתהליך שינוי המעשים וחזרתם בתשובה, אך במעשיהם יש אלמנט נוסף, שלא מופיע בציווי על העינוי ביום הכיפורים. לבישת השק והאפר, ומעשי האבלות המתלווים אל תהליך חזרתם בתשובה של אנשי נינוה, נותנים נופך אחר למעשה התשובה כולו, ולעינוי בפרט. מטרתם של אנשי נינוה היא להראות לה' כי הם שבו מדרכם הרעה, ומתחרטים על מעשיהם הרעים, ולכן האבלות היא חלק מהותי מהתהליך.

לעומתם, מטרת העינוי ביום הכיפורים, כפי שהוא מופיע בציווי בתורה, איננו להביע חרטה על לשעבר, אלא להשיג כפרה וטהרה. הפסקת האכילה והשתיה ביום הכיפורים נועדה כדי להוביל לניקיון וצחצוח הנפש, על מנת להגיע לאותה טהרה.

כשמוסיפים לזה את נימוק העינוי בכך שיום זה הוא יום שבתון, מתקבלת משמעות שונה ליום כולו. על מנת להגיע לכפרה וטהרה, האדם נדרש לחזור למצב שהיה בו לפני החטא – לפני חטאו האישי, ולפני חטאם הכללי של בני האדם, בימי גן עדן. השביתה ממלאכה, ועינוי הנפש, מהווים שניהם שביתה מעשייה אנושית, וחזרה למצב ראשוני יותר. האדם נדרש כביכול להשבית את עצמו, וכך הוא יכול לחזור למצב הטהור בו הוא היה.

לכן התורה מנמקת את מצוות עינוי הנפש בכך שזהו יום שבתון – העינוי הוא חלק משביתה האדם מעשייה, וחזרתו למצב ראשוני, שקודם לחטא.

לתגובות: dprichen@gmail.com